

УДК 351.858

С. П. БАГРИЧ

ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ МЕТОДИК АКТИВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Досліджено сутність походження та передумови виникнення проектного підходу, існуючі визначення поняття “проект”. Розглянуто методи і засоби проектного менеджменту. Проаналізовано механізми впливу наукових основ проектного менеджменту на ефективність системи управління соціальними проектами. Запропоновано напрями покращання розвитку організацій громадянського суспільства в Україні.

The nature of origin and preconditions of project approach emergence and the existent definitions of the notion “project“ are studied. Methods and means of project management are viewed. Mechanisms of influence of project management scientific bases on the efficiency of social project managing system are analyzed. Trends in improving the development of public organizations in Ukraine through planning and introduction of fundraising activity are offered and introduction of mechanisms of the social order.

Ключові слова: проектний підхід, управління проектами, проектний менеджмент, науковий супровід проекту, ринок проектів, фандрайзинг, міжсекторна комунікація, соціальне замовлення.

Сучасний етап реформування української економіки вимагає створення на всіх рівнях принципово нових ефективних систем управління розвитком держави, регіонів, міст і галузей господарства.

Формування кадрового корпусу управлінців нового покоління, зі складу високоосвічених і висококваліфікованих спеціально підготовлених (на основі сучасних і перспективних напрямів теорії і практики навчання і виховання, що базуються на прогресивних навчальних і управлінських технологіях, на сучасних методах організації праці) фахівців, демократичні механізми призначення управлінських кадрів і просування їх у кадровій ієрархії управлінських систем є фундаментальною передумовою позитивної реалізації завдань, що постали сьогодні в Україні.

Базовим інструментом управління змінами в економіці та дієвим механізмом активізації системи соціального партнерства є реалізація проектів і програм. Кожна програма являє собою комплекс взаємопов’язаних (за ресурсами, термінами та виконавцями) проектів, які забезпечують досягнення масштабної мети. Основу проектного підходу в управлінні складає погляд на проект як на керовану зміну початкового стану будь-якої системи (наприклад держави, організації чи підприємства), пов’язану з витратою часу та коштів. Дослідження процесу і регулювання змін, здійснюваних за заздалегідь розробленими правилами в рамках

бюджету і тимчасових обмежень, складають суть управління проектами.

Поняття “проект” останніми роками активно увійшло до практичної діяльності. Воно виступає як у ролі ефективного методу навчання, так і в якості форми організації інноваційного освітнього середовища.

Теоретико-прикладні підходи до проектної діяльності досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені (І. Єрмаков, І. Підласий, В. Воропаєв, В. Поздняков, В. Шапіро та ін.).

Визнання проектної форми організації як соціально-педагогічного напрямку в загальній системі управлінського знання уможливило розробку методології, концептуальних основ та понятійного апарату. При цьому особливого значення набуває інтерпретація таких понять, як “проект”, “управління освітнім проектом”.

Управління соціальними проектами залишається малодослідженою проблемою, оскільки проектний менеджмент був прерогативою тих галузей наукового і практичного знання, що належали до системи матеріального виробництва. Здебільшого проектний менеджмент використовували в будівництві під час розробки інвестиційних проектів. Відтак, застосування проектної форми в громадських процесах, зокрема в контексті пошуку нових управлінських підходів потребує вивчення проблеми, насамперед її генетичного походження, історично утверджених сфер застосування, аналізу сучасного стану та механізмів (методів) управління проектами (проектного менеджменту), поширених у міжнародній та вітчизняній науково-практичній діяльності.

Аналіз теорії управління проектами в історичній ретроспективі свідчить про відсутність однозначного погляду на саме поняття “управління проектами”. З одного боку, в межах загальної теорії управління відокремилося й успішно розвивається управління проектами як окремий науковий напрямок, що вивчає специфічну систему методів діяльності. З іншого боку – управління проектами вказує на їх прикладне значення, а отже, належить до практичної галузі й до сфери управлінської діяльності, для здійснення якої необхідно створювати відповідну систему управління.

Поняття “проект” використовувалося в інженерній справі для підготовки технічної та кошторисної документації для побудови різних споруд, машин, технічних систем тощо. Зміна соціальних відносин у бік ринкових принципово змінила і трактування самого терміну. Він стає предметом аналізу нової дисципліни – управління проектами. У такому контексті проект розглядається як форма (елемент) організації спільної діяльності членів колективу, об’єднаних загальною метою. Поширення проекту в практичній діяльності, а також використання його в різних галузях наукового знання свідчить про залежність термінологічного трактування від конкретних завдань [1, с. 357].

Проаналізуємо існуючі визначення поняття “проект” і підійдемо до детермінованого трактування. У тлумачному словнику з менеджменту поняття “проект” (від англ. “project”) трактується як означає задум чи план чого-небудь, наприклад створення підприємства. У цьому випадку головний акцент ставиться на прогнозований результат (організація підприємства). Інститут управління проектами США розширює характеристику поняття “проект”, додаючи, що це – відповідне завдання з визначеними вихідними даними і програмованими результатами (цілями), які зумовлюють шляхи та засоби вирішення цих завдань.

Таке тлумачення підкреслює індивідуальний характер проекту (на відміну від серійного виробничого), а отже, вказує на ознаки новизни.

Детальніший аналіз поняття зустрічаємо в роботах сучасних авторів. Одні з них (В. Шапіро та ін.) вважають суттєвою якістю проекту те, що він “змінює наш світ”, оскільки знайшов застосування і в будівництві житла чи промислового об’єкта, і в розробці програми науково-дослідних робіт, і у створенні нової організації, і у вирішенні соціальних проблем. Відповідно до такої ідеї, логіка зводиться до того, що проект – це система сформульованих у його межах цілей, створених чи модернізованих для їх реалізації фізичних об’єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації для них, матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів, а також управлінських рішень і заходів для їх реалізації.

Інші фахівці в галузі менеджменту (В. Воропаєв та ін.) переконані, що концептуальна основа проекту полягає у змінах вихідного стану будь-якої системи, з передбачуваними витратами часу й засобів. Тому проект вони розглядають як обмежену в часі цілеспрямовану зміну окремої системи зі встановленими вимогами щодо якості результатів, визначеними межами витратних ресурсів та специфічною організацією.

Стандарт DIN 69901 пропонує таке визначення проекту: це план, який, як правило, характеризується сукупністю виняткових умов, наприклад, зазначенням мети, тимчасовими, фінансовими, кадровими та іншими обмеженнями, відділений від інших заходів. Передбачається створення спеціальної організації для проведення проекту” [5, с. 77].

Таким чином, спільними ознаками у визначенні поняття “проект” є насамперед виокремлення цілісного блоку, який утворює сума компонентів: мета, результат, ресурси, терміни, організаційно-процесуальна специфіка реалізації проекту та зміни. Наведені ознаки проекту свідчать про нього як явище міждисциплінарне, поліфункціональне та позапредметне.

Метою роботи є дослідити сутність походження та передумови виникнення інституту проектного менеджменту в теорії та практиці управління, розглянути методи та засоби проектного менеджменту та їх вплив на ефективність системи соціального партнерства.

Для вироблення механізму впливу наукових основ проектного менеджменту на ефективність системи управління соціальними проектами простежимо генетичне походження цього напрямку в теорії та практиці управління, а також процеси його розвитку.

Науковий супровід соціального проекту як багатосторонній процес із використанням наукових методів збору, обробки, систематизації, аналізу й узагальнення даних дозволяє виокремити мінімально такі необхідні складові проекту: визначення цілей, завдань, об’єктів, логічної моделі (теоретичної основи передбачених змін), ресурсів, очікуваних результатів, процесів, що використовуватимуться для їх досягнення, розробка відповідних планів дій, системи моніторингу й оцінки окремих видів проектної діяльності та ефективності проекту в цілому (рисунок).

Очевидно також, що перші кроки наукового обґрунтування розробки та

впровадження соціальних проектів мають бути спрямовані на з'ясування найзагальніших теоретичних положень, передусім це стосується ідеології підходу до наукового забезпечення цієї діяльності, щодо структури досліджуваного процесу: встановлення кількості та послідовності його етапів, визначення змісту та послідовності розробки основних його складових [2, с. 110].

Виокремлення управління проектами як самостійного напрямку в теорії загального управління пов'язано з іменем німецького вченого Роланда В. Гутча, який об'єднав відомих фахівців Європи та США в галузі управління проектами (Відень, 1965 р.) у міжнародну асоціацію INTERNET (назва не має нічого спільного з однойменною комп'ютерною мережею). Епохальною віхою в історії проектного менеджменту став Шостий міжнародний конгрес INTERNETу (Гермін, 1997 р.), де було проголошено про міждисциплінарний характер проектів і необхідність у подальшому розглядати розвиток управління ними через пошуки загальних методів управління [8, с. 81].

Для формування в освітньому, науковому, управлінському, виробничо-технологічному, фінансово-економічному середовищі професійної культури проектного менеджменту необхідно розгорнути спеціальну підготовку проектних менеджерів, перепідготовку практиків, зайнятих у сфері управління проектами або тих, що мають безпосереднє відношення до цієї сфери діяльності, створити в найближчі роки в Україні “критичну масу” практикуючих проектних менеджерів, яка і забезпечить якісні позитивні зміни в практиці управління проектами, істотне підвищення ефективності робіт під час підготовки та реалізації різноманітних соціальних проектів і програм [3, с. 7].

Проектний менеджмент є одним з ефективних інструментів розв'язання проблем, коли з самого початку їх виникнення і аналізу можливих шляхів їх розв'язання розглядаються і аналізуються ключові категорії проектного менеджменту: цілі; кінцеві продукти; суттєві параметри і характер впливу оточуючого середовища; необхідні ресурси; критерії позитивності результатів, ефективності їх досягнення і оцінки; можливі механізми і інструменти діяльності і управління.

Формування культури проектного менеджменту є відображенням базових ідей ринкової економіки в практичній діяльності людей, соціально-економічних і управлінських структур; важливою складовою особистісної і професійної культури сучасного активного члена суспільства [4, с. 59].

Отже, проект завжди єдиний у своєму роді і ніколи не повторюється точно в такій же формі. Він спрямований на досягнення певної мети. Проект обмежений у часі, має початок і кінець. Для здійснення проекту виділяються кошти і призначаються особи з різних відділів, або запрошуються, як у випадку з позаштатними співробітниками перекладацьких агентств і бюро. Проект відділений від інших проектів, має керівника, замовника і членів команди, об'єднаних у спеціальну організацію з реалізації проекту та передбачає залучення соціальних партнерів для його успішної реалізації з метою вирішення соціальних проблем.

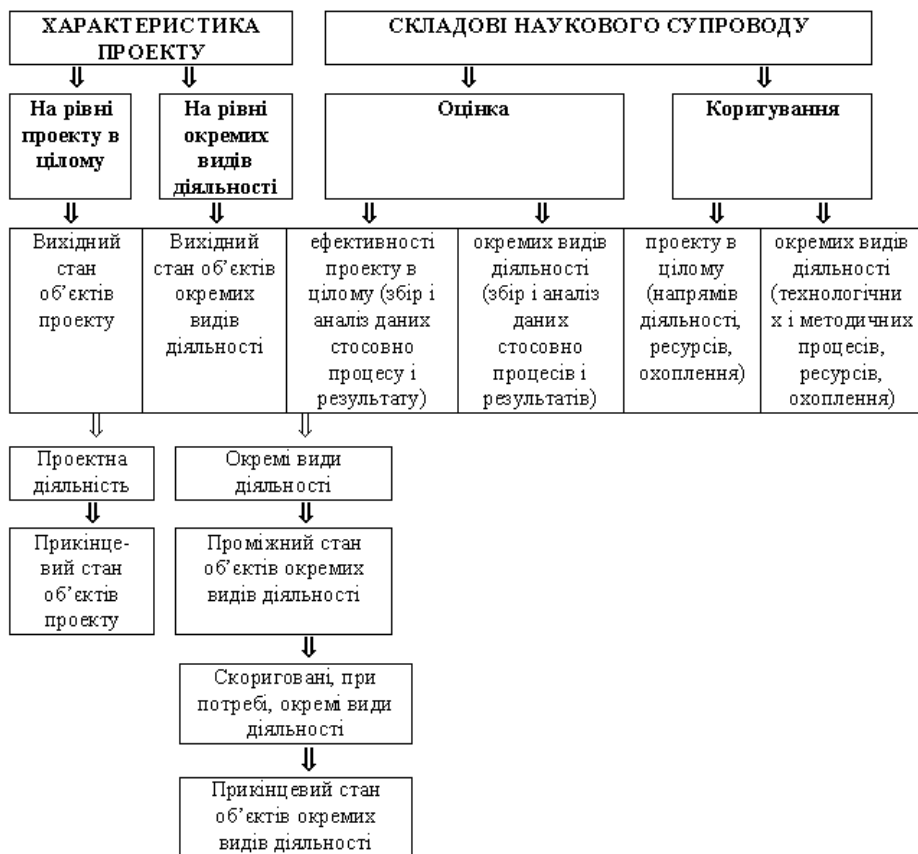

Рисунок. Схема зображення структури характеристик проекту і складових наукового супроводу на етапі реалізації проекту

Одним з дієвих механізмів активізації соціального партнерства є саме проектний підхід, зокрема такий напрям, як соціальне замовлення, що застосовується з метою підвищення використання бюджетних коштів для вирішення соціальних проблем, залучення додаткових ресурсів до соціальної сфери, підвищення адресності та масовості надання соціальних послуг, адекватного перерозподілу соціальної відповідальності між владою та громадою, що в кінцевому випадку зумовлює підвищення довіри населення до влади. Організаційною основою соціального замовлення є цільова соціальна програма, або її складова частина – соціальний проект.

З досвіду роботи міського соціального проекту “Єдина соціальна мережа”, що функціонує за підтримки управління праці та соціального захисту Харківської міської ради, можна стверджувати, що практичне застосування соціального замовлення як дієвого інструменту соціального партнерства між владою та суспільством сприяє

досягненню таких позитивних соціально-політичних результатів: підвищенню адресності, доступності та масовості надання соціальних послуг; зміцненню опори на суспільні ресурси, підтримки громадянських ініціатив; підвищенню суспільної активності населення; зростанню рівня соціальної захищеності всіх категорій населення, які знаходять для себе реальну опору в суспільстві; розширенню громадського контролю за діяльністю влади; адекватному перерозподілу соціальної відповідальності між державою та суспільством; скороченню можливостей корупції та протекціонізму з боку державних службовців завдяки звуженню їх повноважень у процесі вибору найбільш ефективних варіантів вирішення соціальних проблем і виконавців. При застосуванні механізму соціального замовлення за умовами конкурсу виконавець повинен додатково залучити із небюджетних джерел до 25 % власних або спонсорських коштів, що сприяє, на наш погляд, сприяє підвищенню економічної результативності рішення конкретної соціальної проблеми [6, с. 25].

Усього управлінням праці та соціального захисту населення, починаючи з 2000 по 2008 р., укладено 280 договорів про спільну діяльність з громадськими організаціями соціальної спрямованості – партнерами управління. З міського бюджету з 2000 – 2008 рр. було використано 3,3 млн грн, залучено 13,2 млн грн додаткових коштів. Середній коефіцієнт залучених коштів на 1 бюджетну грн склав 4 одиниці. Однією з альтернативних форм створення додаткових робочих місць є робочі місця (штатні одиниці), створені в ході реалізації соціальних проектів. У 2000 – 2008 р. у системі “ЄСМ” створено 1154 робочих місць. До роботи залучено 4582 волонтери.

Ключовим поняттям у сфері управління проектами є фандрайзинг. Фандрайзинг (від англ.: “fund” – фонди (ресурси) та “raising” – підняття) являє собою методіку пошуку джерел фінансування, необхідних для здійснення діяльності організації, включаючи реалізацію соціальних, неприбуткових програм і проектів. При цьому під безприбутковим проектом мається на увазі комплекс запланованих заходів, об’єднаних загальними завданнями, головною метою яких є досягнення соціально значущого ефекту, а не одержання прибутку [7, с. 18].

Історія фандрайзингової діяльності почала в 1980-х рр., коли треба було лише звернутись до донорів з проханням, і кошти зразу ж виділялися. Сьогодні ж, щоби знайти додаткові кошти, треба докласти набагато більше зусиль, адже вкрай рідко фандрайзерам випадає щастя знайти гроші, лише звернувшись за ними. Головним пріоритетом та основою всіх кроків були і залишаються партнерські відносини між донором і потребувачем коштів.

Інакше кажучи, фандрайзинг – залучення організацією додаткових джерел фінансування й інших ресурсів з метою реалізації певного соціального проекту, що є засобом для здійснення зміни. Кошти можуть надаватись як приватними особами, так і комерційними організаціями, фондами, урядовими організаціями.

Існуючі методи фандрайзингової діяльності дозволяють будувати взаємодію з потенційними донорами, створювати власні проектні історії та активізувати систему соціального партнерства, враховуючи критерії ефективності тих чи інших методів та їх застосування до конкретних донорів (таблиця).

В Україні існує низка донорських організацій і благодійних програм, що підтримують соціальні проекти, спрямовані на розвиток діяльності на місцевому,

регіональному та національному рівнях. Найчастіше перевага віддається тим проектам, які пропонують новаторські напрями в наданні соціальних послуг, підтримують економічний розвиток регіонів і розвивають механізми, що забезпечують зворотний зв'язок між населенням та органами управління.

Таблиця

Методи фандрайзингу та їхня специфіка

<i>Донори</i> <i>Методи</i>	<i>Міжнародні освітні фундації</i>	<i>Благодійні фонди</i>	<i>Підприємства, фірми, компанії</i>	<i>Державні установи</i>	<i>Фізичні особи</i>
Написання і подання письмових апікацій	☺	#	√	☺	†
Розміщення реклами у ЗМІ	#	#	√	†	√
Рекламні проспекти	†	√	☺	†	#
Проведення публічних заходів	#	√	√	#	☺
Особисте спілкування	√	√	☺	√	☺
Листування	†	√	#	†	√
Членство	†	√	√	†	☺

☺ – висока ефективність, √ – середня ефективність,
– низька ефективність, † – неефективність

Як бачимо, для міжнародних фондів і державних установ для побудови ефективної співпраці необхідно використовувати методи подання апікаційних форм і детальних описів проєктів, хоча для презентації власного проєкту представникам бізнес-сектору більш вдалим буде форма особистого спілкування.

Отже, на сьогодні існує потреба розвитку таких дієвих механізмів соціального партнерства, як проєктний менеджмент і фандрайзинг. Це свідчить про потребу впровадження в науковий процес повноцінного курсу навчання проєктному менеджменту та фандрайзингу, де б учасники мали змогу отримати знання про різноманітні джерела фінансування, про комплекс фандрайзингових інструментів і підходів, та, нарешті, вміння стратегічно планувати свої кроки із забезпечення самодостатності та сталості своїх організацій. Знання “правила спілкування” з донорськими організаціями, точніше, володіння законами отримання фінансування, дає можливість знайти потужних і надійних соціальних партнерів, реалізуючи спільні програми, спрямовані на вирішення соціальних проблем громадянського суспільства.

Активне застосування механізму соціального замовлення у сфері реалізації нової соціальної політики приведе до реального просунення України в напрямку до громадянського суспільства завдяки поступовому розширенню участі некомерційних організацій у рішенні важливих соціальних питань. Упровадження механізму соціального замовлення стане базою, яка забезпечить динамічне та резонансне підвищення міжнародного авторитету України, її інвестиційної привабливості.

Необхідним є подальше залучення населення до активної співпраці з органами

місцевого самоврядування, створення єдиної структури з метою налагодження ефективної взаємодії суб'єктів соціального партнерства, удосконалення механізмів поширення соціальної інформації для населення з метою підвищення соціальної активності громадян. Практика роботи з громадськими організаціями показує, що необхідні великі зусилля, серйозні додаткові знання і ретельне вивчення вже отриманого досвіду, тому що конструктивна взаємодія органів влади з громадськими організаціями шляхом реалізації спільних соціальних проєктів є гарантією політичної і соціальної стабільності в суспільстві.

Література:

1. *Арчибальд Р.* Управління високотехнологічними програмами та проєктами / Р. Арчибальд ; [пер. з англ.]. – М. : ДМК Прес, 2002. – 464 с.
2. *Биков В. Ю.* Наукове забезпечення дистанційної професійної освіти: проблеми та напрями досліджень / В. Ю. Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія ; за ред. І. Зазюна, Н. Нічкало, Т. Левовицького, І. Вільш ; Київ-Ченстохова. – Вид-во : ЗАТ “ВПОЛ”, Україно-польський журнал. Вид. II. – 2000. – С. 93–116.
3. *Бушуєв С. Д.* Високий рівень проєктного менеджменту – необхідна передумова сучасного етапу суспільного розвитку / С. Д. Бушуєв, В. Ю. Биков ; Вісник Східноукр. держ. ун-ту. – 1998. – № 6. – С. 6–10.
4. *Бушуєва Н. С.* Керівництво з питань визначення професійної компетентності й сертифікації українських проєктних менеджерів і фахівців з управління проєктами NSB (ua) / Н. С. Бушуєва, С. Д. Бушуєв, В. Ю. Биков, В. Д. Шпільовий / Українська асоціація управління проєктами. – К. : ТОВ “Т.А.К.К”, 2000. – 84 с.
5. *Бьюли Ф.* Управління проєктом / Пер. з англ. В. Петратек. – М. : ФАИР-ПРЕС, 2002. – 208 с.
6. *Горбунова-Рубан С. О.* Соціальне замовлення (З досвіду роботи м. Харкова в сфері соціального захисту населення 1997 – 2007 рр.) / С. О. Горбунова- Рубан : [методичний посібник]. – Х., 2007. – 36 с.
7. *Кучереносов В.* Фандрайзинг: міфи та реальність / В. Кучереносов // Дайджест журналу “Вісник благодійності”. – 2000. – № 9 (51). – вересень. – Режим доступу: <http://www.internews.ras.ru/ngo/charity/9.00/1.html>.
8. Науковий супровід соціальних проєктів: ідеологія і структура процесу / О. О. Яременко // Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С. 76–87.

Надійшла до редколегії 30.09.2009 р.